UN TUMUL CU MORMINTE PRINCIARE DACO-GETICE LA CUCUTENI-JUDEȚUL IAȘI

DE

MARIN DINU, LIVIA MĂGIRESCU și D. BOGHIAN

Printre problemele importante ale cercetării arheologice românești din ultimele două decenii, riturile și ritualurile funerare la geto-daci, reprezintă una din preocupările principale. Ca una din formele de manifestare suprastructurală a etnicului, riturile și ritualurile funerare, prin particularitățile, dar mai ales, prin persistența și conservatorismul lor vreme îndelungată, contribuie, alături de celelalte forme de manifestare ale creației materiale și spirituale ale unui popor, la o mai bună cunoaștere a specificului acelui etnos, la cunoașterea originii, evoluției și persistenței lui, la delimitarea ariei de răspîndire, precum și a eventualelor diferențieri social-economice în cadrul său.

Pornind de la aceste considerente, în cele ce urmează ne-am propus să prezentăm unele date mai importante obținute prin cercetările arheologice întreprinse în perioada 1979—1981, într-una din cele opt movile vizibile azi în punctul La Pietrărie de pe dealul Gosan, din marginea de nord a satului Cucuteni [1].

Dealul Gosan reprezintă o platformă înaltă cu depuneri groase de calcar cochilifer, prundișuri și nisipuri fine sarmațiene situate imediat sub stratul subțire loessoid și de cernoziom arat la partea lui superioară. De fapt, acest deal reprezintă o prelungire spre sud și sud-est a dealului Laiu, care delimitează spre vest și nord-vest microdepresiunea ușor vălurită a satului Băiceni din apropiere, dominat la rîndul lui, dinspre vest, de celebra „Cetățuie" neolitică, un alt martor proeminent al dealului Laiu.

Relativ la movilele de pe dealul Gosan, după mărturia unora dintre localnici, se pare că în trecut numărul acestora a fost mult mai mare, probabil un adevărat cîmp al tumulilor, care s-a redus considerabil datorită, în primul rînd, lucrărilor agricole anuale. Ele se situează în general în marginea dinspre est și sud-est a dealului, cu panta abruptă, dar și spre interiorul lui, caracterizîndu-se prin formele lor aproape rotunde și prin dimensiuni care variază de la 6 la 35 m diametru, iar înălțimea de la 0,40 la 3,50 m de la suprafața solului actual. Cele mai mari se află în zona înțelenită care, probabil, n-a fost afectată niciodată de lucrări agricole.

Alegerea acestei movile ca loc de cercetare privind riturile și ritualurile funerare ale geto-dacilor din spațiul est-carpatic a fost determinată, în bună parte, și de rezultatul unor săpături arheologice anterioare, efectuate în 1967 într-o altă movilă (nr. 1), prima dinspre satul Cucuteni, dintr-un grup de trei movile alăturate, în care se include și movila nr. 3, care face obiectul recentelor cercetări și al studiului de față.

Această primă movilă (nr. 1) în formă de calotă sferică, înaltă de circa 2 m și cu un diametru de 30 m a fost ridicată cu pămînt de culoare cafenie adunat din jur. Ea proteja

---

[1] La aceste săpături arheologice a participat și o subgrupă de studenți practicanți de la secția de istorie a Facultății de Istorie și Filozofie a Universității „Al. I. Cuza" Iași. Desenele din acest studiu au fost efectuate de Stela Gulei, iar restaurarea vaselor de Boris Ieșanu, ambii de la Laboratorul de arheologie al Catedrei de Istorie a României — Universitatea Iași.

în centrul ei o construcţie circulară relativ mică, din lespezi de piatră de calcar, înaltă de 1,50 m şi cu diametrul exterior de circa 2 m, cu pereţii uşor arcuiţi spre interior şi cu partea superioară, probabil boltită, prăbuşită în interior [2]. În cuprinsul acestei construcţii s-au descoperit oasele calcinate ale unui individ incinerat, depuse pe un pat de pietre de calcar, amenajat la nivelul solului antic. Ca inventar, printre oasele calcinate s-a descoperit un vîrf de săgeată de bronz cu trei aripioare, cîteva bucăţi de cărbune şi mai multe fragmente ceramice dintre care unele provin probabil de la o cană din pastă fină de culoare cenuşie lucrată la roată, iar altele de la un vas mare lucrat cu mîna, cu angobă neagră la exterior şi decorat pe umăr cu motive plastice în relief, arcuite în formă de virgulă sau *ryton*. Pe baza analogiilor cu descoperiri de vase similare, în special de la Poiana (com. Nicoreşti) [3] şi din cetatea geto-dacică de la Cotnari-Cătălina din apropiere [4], mormîntul respectiv a fost încadrat într-o perioadă de început a sec. IV î.e.n. [5].

Spre deosebire de această primă movilă, tumulul cercetat recent ne-a atras atenţia de la început. Acest tumul, aproape perfect rotund, înalt de 3,30 m de la suprafaţa solului actual şi cu diametrul maxim de 35 m, situat la numai 40 m nord de primul, într-o zonă înţelenită, din buza dealului sus menţionat, este cel mai mare şi mai bine păstrat dintre toate movilele de pe acest loc. S-au constatat doar două deranjamente : unul mai mare pe latura nord-vestică şi altul superficial aproape de zona centrală, puţin spre sud-est de centrul movilei, ambele din timpul ostilităţilor militare ale anului 1944, aşa cum au demonstrat-o urmele lăsate (tuburi de cartuşe, schije de obuze etc.).

Pentru obţinerea unor date cît mai exacte relativ la sistemul de construcţie al acestei movile şi la cronologia descoperirilor din cuprinsul ei, metodologic, întreaga suprafaţă a movilei a fost împărţită în patru sectoare păstrînd un martor în formă de cruce pe mijlocul ei pentru profile. La rîndul lor, fiecare dintre cele patru sectoare au fost cercetate prin şanţuri paralele, late de 1,50 m fiecare şi cu intervale între ele de 0,70 m. În felul acesta s-a reuşit să se obţină date preţioase de ansamblu şi de amănunt referitoare atît la sistemul de construcţie al acestui monument, cît şi în legătură cu conţinutul lui.

Relativ la „arhitectura" acestui mare tumul, chiar de la primele secţiuni am avut marea surpriză să constatăm că spre deosebire de primul tumul, ridicat *numai* cu pămîntul adus din jur, acesta prezintă o construcţie cu totul aparte. Astfel, s-a constatat că sub un strat subţire de humus de la suprafaţa movilei, se află un strat de pietre din calcar cochilifer, gros de 0,30 m, un adevărat placaj din lespezi de piatră care acoperă, cu unele excepţii, întreaga suprafaţă a movilei antice pînă la poalele ei. În acest sens s-a observat că lespezile mai mari, unele chiar foarte mari, se află întotdeauna spre poalele movilei în timp ce spre zona centrală a ei predomină pietrele plate de dimensiuni mici şi mijlocii. Pentru consolidarea acestui placaj, lucrat în sistemul piatră peste piatră şi fără lianţi, în zona de pantă mai accentuată a suprafeţei mamelonare a acestei movile, s-au aşezat din loc în loc unele pietre pe cant pentru a împiedica probabil eventualele alunecări ale celorlalte pietre din placaj, aşezate pe lat. Sub acest acoperiş din lespezi de piatră, aproximativ în centrul movilei, s-a identificat o construcţie ovală, din zid de piatră, un fel de incintă în formă de pîlnie, aproape rectangulară şi cu colţurile rotunjite, prevăzută în partea de sud-est cu o deschidere largă de 1,6 m la partea inferioară a zidului (fig. 1). Această deschidere reprezintă un fel de poartă cu o cale de pătrundere în incintă, care se lărgeşte spre extremitatea movilei. În dreptul acestei căi placajul de piatră de la suprafaţa movilei este întrerupt. Marea incintă ovală, cu zidul de piatră înalt de 3,50 m de la bază şi pînă la suprafaţă, în locurile unde s-a păstrat intact, este în formă de pîlnie, cu deschiderea maximă la gură de 10 m. De remarcat că zidul acestei incinte este construit în sistem geto-dacic, din piatră peste piatră şi cu liant din lut ca şi la cetatea geto-dacică din apropiere, de pe înălţimea „Cătălina" de la Cotnari [6]. Construcţia zidului de incintă a început la nivelul rocii naturale de calcar sarmaţian, situată imediat la baza solului antic, după înlăturarea prealabilă a solului din dreptul lui. El a fost ridicat pînă la suprafaţa movilei, făcînd legătura cu placajul de piatră de la suprafaţa ei, aşa cum par s-o probeze unele porţiuni mai bine păstrate în partea de

---

[2] M. Dinu, „Cronica" din 6 ianuarie 1968, p. 10—11

[3] R. Vulpe şi colab., SCIV, 2, 1951, 1, p. 192, fig. 14

[4] A. C. Florescu, Cerc. Ist., Iaşi, II, 1971, p. 103 şi urm. Vas inedit în expoziţia permanentă a Muzeului de Istorie a Moldovei Iaşi

[5] M. Dinu (vezi nota 2) ; Silvia Teodor, „Thracia", 3, 1974, p. 157, datează movila 1 de la Cucuteni în sec. III î.e.n.

[6] A. C. Florescu, *op. cit.*, p. 110 şi urm., fig. 9—11

vest și sud-est a incintei. S-a constatat, de asemenea, că zidul de incintă a fost placat pe fața interioară, la baza lui, cu un șir de lespezi mari de piatră nefasonată așezate pe cant.

În cuprinsul acestei incinte, pavată la bază cu lespezi de piatră de calcar, așezate pe un strat subțire de pămînt din solul antic, s-au descoperit patru morminte, toate de incinerație, unul principal (M. 4), pentru care s-a ridicat movila cu construcția ei monumentală și trei secundare (M. 1, 2, 3).

Mormîntul principal, cu oasele calcinate depuse direct pe sol, într-o groapă rectangulară de circa 1 m^2, se află în centrul incintei ovale, la 3,40—3,45 m adîncime față de punctul cel mai înalt al movilei. Groapa mormîntului este bine delimitată în plan de pietrele pavajului de la baza incintei, care lipsesc în locul gropii mormîntului. La rîndul ei, groapa mormîntului a fost protejată de o construcție, probabil boltită, din zid de piatră lucrată în sistemul piatră peste piatră și fără liant, din care o parte se păstrează *in situ*, în marginea de vest a gropii mormîntului. Peste această construcție a mormîntului s-a depus o mare cantitate de piatră și pămînt care formează o adevărată movilă în interiorul incintei ovale. Înălțimea ei ajunge pînă sub placajul de piatră de la suprafața movilei mari, extins și în dreptul acestei incinte.

Ca inventar funerar, printre oasele calcinate amestecate cu pămînt, s-au descoperit cîteva bucăți mici de cărbune și arsură, patru pandantive metalice întregi și fragmentare (fig. 2/1—3 ; 3/2), cinci mărgele sferice dintre care patru întregi și una pe jumătate (fig. 3/3—7) și mai multe fragmente ceramice toate de la vase întregibile lucrate la roată.

Cele trei morminte secundare se aflau tot în incinta ovală, grupate în spațiul dintre mormîntul principal și „poarta" din dreptul căii de acces din partea de sud-est a incintei. Ele au fost „amenajate" ca morminte, la 2,63 m adîncime față de punctul cel mai înalt al movilei, adică cu peste 0,80 m mai sus de groapa mormîntului principal central, pe un fel de platformă din pietrele care alcătuiau mantaua mormîntului principal. Inventarul lor aproape similar cu al mormîntului principal central, se deosebește de al acestuia doar sub aspect cantitativ. Astfel, în mormîntul nr. 1, situat imediat în dreapta „porții" de intrare în incintă, printre oasele calcinate s-a descoperit un pandantiv întreg, identic ca formă și mărime cu cele descoperite în mormîntul principal central (Fig. 4/3), precum și cîteva fragmente ceramice de la un vas lucrat la roată din pastă cenușie fină.

În dreptul mormîntului nr. 2, situat între mormîntul nr. 1 și mormîntul principal central (nr. 4), s-au descoperit trei pandantive întregi, identice cu cele trei anterioare (fig. 3/1 ; 4/1—2) și o mărgea maronie alungită, în formă de butoiaș (fig. 3/8), precum și fragmente de vase de lut lucrate tot la roată, dintre care unul provine de la gura unei amfore, probabil tasiană [7], cu baza retezată orizontal și lățită triunghiular spre exterior (fig. 5/2), precum și altele, mai numeroase, de la vase din pastă fină cenușie.

În sfîrșit, în mormîntul nr. 3, situat în partea stîngă a intrării în marea incintă ovală, în afară de oase calcinate s-au descoperit numai fragmente ceramice de la vase lucrate la roată, unele din pastă cenușie fină, altele din pastă neagră cu luciu la exterior și altele de la vase grecești cu gura trilobată și pictate cu dungi de culoare roșie, fragmente de la aceleași vase care s-au descoperit și în dreptul celorlalte morminte menționate mai sus. De remarcat că nici unul dintre fragmentele ceramice din cuprinsul celor patru morminte nu prezintă urme de ardere secundară, ceea ce ne face să presupunem că ele au fost sparte ritual în timpul ospățului funerar.

Acestea sînt principalele rezultate ale cercetărilor care s-au efectuat pînă în prezent în cadrul acestui mare tumul de la Cucuteni. Ele s-au concentrat la zona centrală a movilei, urmărindu-se, în special, explorarea incintei mari ovale cu mormîntul principal central și celelalte secundare. Este vorba deci aici, în nordul Moldovei, de tumuli cu morminte de incinerație. Ritul funerar al incinerației predominant, dar nu exclusiv pentru lumea traco-getică, așa cum ne informează și Herodot [8], este o dovadă de necontestat cu privire la apartenența etnică, traco-getică, a mormintelor din cuprinsul acestei movile. Arderea lor nu s-a făcut pe loc, ci în afara movilei, undeva într-un loc care n-a fost încă identificat. Cele cîteva urme de vatră de foc rămase pe unele din pietrele de la suprafața movilei, una pe zidul din stînga

---

[7] Determinare efectuată de Petre Alexandrescu de la Institutul de Arheologie București, căruia îi mulțumim și pe această cale.

[8] Herodot, V, 8 ; confirmat de numeroasele descoperiri arheologice din spațiul carpato-ponto-dunărean și balcanic. Vezi din nou Gavrilă Simion, „Thraco-Dacica", 1, 1976, p. 143 și urm. ; Tsvetana Dremizova, „Isvestija", Sofia, 25, 1962, p. 185—186 (résumé).

intrării în marea incintă ovală (fig. 1) şi alte două de-a lungul căii de pătrundere în această incintă, pînă aproape de poalele movilei, reprezintă probabil urmele unor focuri rituale.

În ceea ce priveşte construcţia movilei, observaţiile făcute la faţa locului în stadiul actual al cercetărilor, permit reconstituirea numai a incintei şi a sistemului ei de construcţie, urmînd ca prin săpăturile viitoare să se lămurească întreg sistemul de construcţie al acestei movile, respectiv zona exterioară a zidului marii incinte ovale pînă la poalele movilei. Din acest punct de vedere însăşi dinamica de construcţie a movilei reprezintă o problemă deosebit de importantă prin implicaţiile ei. Ea ne este sugerată de însăşi „arhitectonica" acestei incinte ovale în formă de pîlnie, indiscutabil o construcţie de caracter funerar, menită să protejeze, în primul rînd, mormîntul principal central, din cuprinsul ei, pentru care s-a ridicat marele tumul. Aşadar, avînd în vedere înălţimea mare a zidului acestei incinte în formă de pîlnie pe care se ridică pînă la suprafaţa movilei şi mai ales înclinaţia lui în afară, care necesită un sistem de susţinere pentru a nu se prăbuşi chiar în timpul construcţiei, considerăm că acest monument funerar a avut mai multe faze de construcţie. El a început cu ridicarea mai întîi a extremităţilor movilei spre centrul ei pînă în zidul de incintă. A urmat după aceea construcţia în formă de pîlnie a zidului de incintă al marii încăperi al cărei sprijin era deja asigurat. Este posibil că în această fază de construcţie calea de acces şi „poarta" de pătrundere în incintă, de pe latura sud-estică a movilei să fi rămas libere.

A doua fază de construcţie priveşte în primul rînd partea centrală a movilei ; este vorba de construcţia mormîntului dar mai ales de acoperirea lui, precum şi a mormintelor secundare, cu o mare cantitate de pietre. Din observaţiile stratigrafice reiese că, cel puţin în parte, umplerea acestei mari cavităţi s-a făcut pe deasupra zidului de incintă cu pămînt şi piatră aduse din jur pînă la completarea formei definitive a movilei după care a urmat placarea ei la exterior cu lespezi de piatră de calcar. Un asemenea monument nu putea fi ridicat în două-trei zile, cît timp era expus cadavrul, după informaţiile lui Herodot (V, 8). Construcţia unui asemenea monument funerar necesita un timp mult mai îndelungat şi aceasta s-a efectuat cel puţin în două etape : în prima s-au ridicat extremităţile movilei şi incinta ovală evident mult mai înainte, în timpul vieţii personajului principal care, probabil, nu era străin de grandoarea monumentului său funerar ; a doua fază de construcţie s-a efectuat în timpul şi după moartea acestuia. Este vorba de groapa mormîntului boltită cu o zidărie din piatră, după depunerea oaselor incinerate şi a ospăţului funerar, inclusiv umplerea cu pămînt şi piatră a marii incinte ovale în formă de pîlnie. În lumina acestor date, privind monumentalitatea construcţiei şi dimensiunile movilei, putem afirma că mormîntul principal central din cuprinsul ei poate fi considerat un mormînt princiar daco-getic. O asemenea construcţie grandioasă şi costisitoare, care însumează un mare volum de muncă, era rezervat regelui şi aristocraţiei şi nicidecum oamenilor de rînd. Aşa cum au demonstrat-o descoperirile arheologice, mormintele acestora din urmă provin din cimitire plane de înhumaţie, dar mai ales de incineraţie care, cum este şi firesc, sînt mai mari şi mult mai numeroase decît cele tumulare [9].

În ceea ce priveşte sistemul de construcţie al acestei movile el ne orientează către arhitectura funerară din lumea traco-getică din partea de sud a ţării noastre şi nordul Bulgariei, unde asemenea monumente sînt mai bine cunoscute. Astfel, o movilă placată cu piatră ca la Cucuteni este şi aceea de la Agighiol-Tulcea, unde cele trei camere funerare din tumulul cu *dromos* au fost acoperite cu o manta de pietre de mărimi diferite luate din imediata apropiere [10]. Şi aici lespezile de dimensiuni mai mari au fost aşezate mai ales spre poalele movilei [11]. Spre deosebire de Cucuteni însă, la construcţia *dromos*-ului şi a incintelor funerare de la Agighiol, pe lîngă piatra brută s-a folosit şi lemnul, precum şi unele blocuri de piatră cioplită [12], practică bine documentată în arhitectura mormintelor tumulare traco-getice de pe

---

[9] A. D. Alexandrescu, „Dacia", N. S., 24, 1980, p. 19—108 ; G. Simion, „Thracia", 3, 1974, p. 291 şi urm. ; C. Buzdugan, „Carpica", 1, 1968, p. 77 şi urm. ; A. I. Meliukova, *Skifija i frakiiskii mir*, Moscova, 1979, p. 141 şi urm., care menţionează o serie de morminte şi necropole traco-getice între Prut şi Nistru ca cele de la Dănceni, Pîrjolteni, Hanska, Tudorovo, şi altele, încă inedite.

[10] D. Berciu, *Arta traco-getică*, Bucureşti, 1969, p. 39

[11] I. Andrieşescu, „Revista de Preistorie şi Antichităţi Naţionale", 1, 1937, planşa XX, 1

[12] *Ibidem*, planşa XXIV, 1—2 ; D. Berciu, *op. cit.*, p. 122

teritoriul Bulgariei [13]. De asemenea, unii dintre tumulii de aspect monumental din necropola geto-dacică din secolul IV î.e.n., de la Enisala (jud. Tulcea) prevăzuţi, în mijlocul lor, cu cîte o incintă circulară joasă, din piatră nefasonată, erau acoperiţi la suprafaţă cu cîte o manta din pietre [14]. Acoperirea unora dintre tumuli cu o manta de pietre, aşa cum au demonstrat-o cercetările de la Cucuteni, Agighiol şi Enisala, ca să ne limităm la cele mai importante descoperiri de acest fel de pe teritoriul ţării noastre, reprezintă o practică mai veche în arhitectura funerară a unora dintre tumulii din lumea traco-getică. În acest sens, se pot menţiona mormintele tumulare traco-getice de incineraţie din a doua jumătate a secolului VI î.e.n. de la Bîrseşti-Vrancea [15], care aparţin marelui complex Bîrseşti-Ferigile, bine documentat în zona subcarpatică şi de dealuri ale Olteniei şi Munteniei [16], precum şi la unele dintre mormintele tumulare de înhumaţie de la Balta Verde şi Gogoşu din sud-vestul Olteniei [17]. Spre deosebire de acestea, în tumulii cu morminte de incineraţie geto-dacice de la Zimnicea, datate în a doua jumătate a sec. IV şi începutul sec. III î.e.n., s-a descoperit numai incinta funerară joasă, de formă rectangulară, construită din piatră nefasonată, ca la Cucuteni şi Enisala dar fără mantaua de pietre care acoperea întreaga suprafaţă a tumulului [18]. Forma de pîlnie a marii incinte din tumulul de la Cucuteni are unele analogii în construcţii similare ca idee, dar executate din lut şi de dimensiuni mult mai mici, aşa cum o demonstrează descoperirile din cei doi tumuli cercetaţi pe grindul de la Caraorman-Tulcea, puşi în legătură cu cenotafuri traco-getice datate în sec. V î.e.n. şi nu cu morminte propriu-zise [19].

În ceea ce priveşte inventarul mormintelor din marele tumul de la Cucuteni, aşa cum am arătat mai sus, el este alcătuit din obiecte de podoabă (pandantive şi mărgele) cu urme de ardere secundară, precum şi fragmente ceramice fără urme de ardere secundară, care provin de la vase sparte ritual, probabil în legătură cu ospăţul funerar, practică bine cunoscută la traci, menţionată şi de Herodot (V, 8).

Cele opt pandantive de argint aurit, dintre care şase întregi şi două fragmentare (fig. 2/1—3 ; 3/1—2 ; 4/1—3), descoperite atît în cadrul mormîntului princiar, cît şi în aşa zisele „morminte secundare" sînt identice ca formă, mărime şi ornamentaţie. Ele se prezintă sub forma unor „pupe" bivalve, un fel de scoici goale în interior, lucrate din foaie subţire de argint aurit, perforate transversal la unul din capete şi lipite prin sudură cu argint. Decorul lor, alcătuit dintr-un motiv floral în basorelief, în formă de palmetă cu şase petale alungite, este situat în zona mediană a fiecărei valve şi încadrat de dungi orizontale paralele în aceeaşi tehnică ; una la capătul superior, prevăzut cu perforaţia circulară şi alte două la partea inferioară a valvelor (fig. 2/1—3 ; 3/1—2 ; 4/1—3). Frapanta identitate de formă, mărime şi decor, ne face să credem că valvele, din care sînt alcătuite aceste pandantive, au fost lucrate în serie, în cadrul unui atelier, probabil local, prin ştanţare sau presare pe forme modelate şi prin decuparea valvelor realizate din foaie subţire de argint aurit care, după aceea, au fost lipite şi perforate la unul din capete pentru a fi utilizate. Asemenea podoabe sînt cunoscute în lumea greacă, ele fiind la modă în componenţa colierelor din sec. V—IV î.e.n. [20]. Ele se întîlnesc deopotrivă şi în inventarul unora dintre mormintele tumulare traco-getice, atît la noi, cît şi pe teritoriul Bulgariei. Astfel, în tumulul Muşoviţa de lîngă Duvanli, în mormîntul de înhumaţie al unei femei, datat la sfîrşitul sec. VI şi prima jumătate a sec. V î.e.n. [21] se afla o placă pectorală din foaie de aur la capetele căreia atîrnau două grupe de cîte trei pandantive în formă

---

[13] T. Dremsizova, „Izvestija", 25, 1962, p. 165 şi urm. ; Dremsizova-Nelcinova Tsv., „Archeologija BAN", Sofia, 1965, nr. 4, p. 54—65 ; M. Cicicova, în *Actes du première Congrès international des études balkanique et sud-est européennes*, II, 1969, p. 365—373.

[14] G. Simion, „Thracia", 3, 1974, p. 297 şi urm. şi fig. 6 a ; idem, „Thraco-Dacica", 1, 1976, p. 148 şi urm. şi fig. 3/1—2.

[15] Sebastian Morintz, „Materiale", 3, 1957, p. 220—221, fig. 1

[16] Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile (monografie arheologică)*, Bucureşti, 1967 ; idem, „Mem. Antiq.", 2, 1970, p. 115 şi urm. ; idem, „Dacia", N. S., 21, 1977, p. 81 şi urm. aici şi bibliografia

[17] D. Berciu şi Eugen Comşa, „Materiale", 2, 1956, p. 321 şi urm.

[18] A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 20 şi fig. 5, p. 60.

[19] G. Simion, „Peuce", 2, 1971, p. 48 şi urm. şi pl. II şi III

[20] R. Higgins, *Greek and Roman jewellery*, Londra, 1961, p. 127—128, şi fig. 28 A

[21] B. Filov, *Die Gräbhugelnecropole bei Duvanlij in Süd-bulgarien*, Sofia, 1934, p. 84 ; D. Berciu, *Arta traco-getică*, Bucureşti, 1969, p. 101 ; R. Hoddinott, *Bulgarie in Antiquity*, London-Toubridge, p. 58 ; Petre Alexandrescu, „Thraco-Dacica", 1, 1976, p. 119, unde autorul restrînge datarea acestui tumul la prima jumătate a sec. V î.e.n.

de mugure lucrate tot din foaie de aur [22]. La Vraţa, într-unul din tumulii cu morminte princiare traco-getice (mormîntul nr. 1) s-au descoperit, printre altele, şi doi cercei greceşti de aur, cu medalion şi cu rozete de care atîrnau cîte cinci pandantive în formă de ghindă [23]. Mormîntul a fost datat spre jumătatea secolului IV î.e.n. [24]. De asemenea, în mormîntul „princiar" geto-dacic din tumulul de la Agighiol, datat aproximativ la jumătatea sec. IV î.e.n. [25], s-au descoperit două pandantive de aur în formă de amforetă ornamentate în tehnica *au repoussé* şi „sudate" pe verticală [26]. Toate pandantivele descrise mai sus sînt din foaie de aur, deosebindu-se de cele din mormîntul tumular de la Cucuteni şi prin sistemul de prindere care este sub forma unor inele aplicate la partea superioară a pandantivelor. Pandantive perforate transversal la unul din capete ca la Cucuteni s-au descoperit în mormîntul nr. 4 din tumulul C. 7 din marea necropolă geto-dacică de la Zimnicea [27]. Este vorba de patru pandantive simple, atribuite primului tip, după clasificarea Alexandrinei Alexandrescu, cu formă alungită, lucrate din foaie de argint, probabil în aceeaşi tehnică ca şi cele de la Cucuteni, din două valve presate pe forme modelate, care au fost „sudate" neglijent pe linia mediană verticală [28]. Acelaşi tip de pandantiv îl întîlnim reprezentat sub formă de colier la figura feminină a cnemidei nr. 1 din acelaşi mormînt „princiar" de la Agighiol [29], precum şi pe masca umană din argint aurit din tezaurul de la Peretu-Teleorman [30]. Este mai mult ca sigur că pandantivele de acest tip, documentate mai ales în bazinul Dunării inferioare precum şi pe teritoriul Moldovei, au fost lucrate în ateliere locale ale unor meşteri giuvaergii dacogeţi care au învăţat meseria probabil într-una din coloniile greceşti din Dobrogea [31]. Ele erau utilizate sub formă de coliere [32], aşa cum o sugerează şi reprezentarea de pe piesele citate mai sus, şi nicidecum ca cercei, cum sînt pandantivele cu inel de prindere din mormîntul tumular de la Vraţa.

A doua categorie de podoabe din inventarul mormîntului tumular de la Cucuteni o constituie mărgelele. Ele sînt de două feluri : alungite, în formă de butoiaşi, perforate longitudinal, atestate aici printr-o singură piesă de culoare neagră-cafenie (fig. 3/8), şi rotunde, de formă aproape sferică, lucrate dintr-o pastă calcaroasă, un fel de faianţă albă-gălbuie şi cu angobă galben-verzuie. Angoba galben-verzuie se datorează arderii secundare pe care au suferit-o odată cu arderea cadavrului şi cele cinci mărgele de acest tip cîte s-au descoperit pînă în prezent [33].

Analizîndu-le cu atenţie s-a remarcat că fiecare din cele patru mărgele întregi de acest tip, indiferent de mărimea lor, a fost decorată cu cîte şapte „ochi" de formă rotundă, din pastă de sticlă albă, bine şlefuită la suprafaţă, care au fost încrustaţi în pasta calcaroasă, probabil încă moale, a fiecărei mărgele în parte. La rîndul lor „ochii", de dimensiuni diferite, sînt ornamentaţi fiecare cu cîte şapte puncte, mai mult sau mai puţin rotunde, de culoare albastră, unul central şi şase în jurul lui, toate înscrise într-un cerc tot de culoare albastră, trasat fin la extremitatea fiecăruia dintre „ochii" încrustaţi (fig. 3/3—7).

Mărgelele, în special de tipul celor zise cu „ochi", considerate de unii specialişti drept un produs grecesc [34], sînt bine cunoscute în monumentele funerare traco-getice din perioade mai vechi dar şi mai noi din spaţiul carpato-ponto-dunărean şi balcanic [35]. Ceea ce frapează

---

[22] R. F. Hoddinot, *op. cit.*, p. 58—59 şi planşa 30

[23] Iv. Venedicov, „Arheologija", 8, Sofia, 1966, p. 7—14 şi fig. 4 ; R. F. Hoddinot, *op. cit.*, p. 78—79, planşa 51

[24] D. Berciu, *op. cit.*, p. 101. Obiectele de origine locală apropie cronologia acestui mormînt de a aceluia de la Agighiol, faţă de care este totuşi mai timpurie.

[25] *Ibidem*, p. 76.

[26] *Ibidem*, p. 49—51 şi fig. 17/4, 6 şi fig. 18/11—12

[27] A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 24 şi fig. 50/1, p. 101

[28] *Ibidem*, p. 51 şi fig. 50/11

[29] D. Berciu, *op. cit.*, p. 45, fig. 13

[30] Petre Voievozeanu şi Emil Moscalu, „Cercetări Arheologice", 3, 1979, p. 354 şi p. 357, fig. 2

[31] Petre Alexandrescu, „Dacia", N.S., 18, 1974, p. 275—276 şi 278

[32] Marin Dinu, „Magazin istoric", 5, 1982, p. 32 (desenul cu încercarea de reconstituire a colierului)

[33] Mărgelele au fost analizate macroscopic de prof. univ. dr. Viorel Erhan de la Catedra de mineralogie a Facultăţii de Biologie-Geografie de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, căruia îi aducem mulţumiri şi pe această cale.

[34] Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 222

[35] D. Berciu şi Eugen Comşa, *op. cit.*, p. 367, 397 şi fig. 89/10 ; Sebastian Moritz, *op. cit.*, p. 222 şi fig. 3/3—5

în ornamentaţie, probabil unică pînă în prezent, a mărgelelor rotunde şi cu „ochi" din mormîntul princiar geto-dacic de la Cucuteni este cifra şapte care nu pare să fie întîmplătoare; şapte „ochi" încrustaţi pe o mărgea, fiecare „ochi" decorat cu cîte şapte puncte (6+1 central). Prezenţa repetată a acestor grupări de cîte şapte elemente ne face să presupunem că mărgelele aveau o semnificaţie magico-religioasă sau una calendaristică. Evident, această problemă atît de importantă pe care doar o semnalăm aici, urmează să fie mai bine studiată prin cercetările viitoare.

În ceea ce priveşte ceramica, analiza fragmentelor, descoperite atît în aria mormîntului principal-central, cît şi a celorlalte trei morminte secundare, demonstrează că ele provin, în principal, de la patru vase întregibile, toate lucrate la roată şi anume:

1. Strachină-castron, păstrată fragmentar, cu gura cilindrică şi pereţii corpului arcuiţi; buza îngroşată spre interior iar gîtul şi umărul uşor profilate (fig. 5/1). Vasul a fost lucrat din pastă fină de culoare cenuşie cu nuanţe cafenii şi acoperit cu o angobă neagră-vineţie lustruită atît pe faţa interioară cît şi la exteriorul lui.

2. Cană sau amforă (?) (înaltă de 29 cm şi diametrul maxim 21 cm), cu pereţi subţiri şi cu siluetă sveltă, are gîtul strîmt şi relativ înalt, gura uşor trompetiformă, buza îngroşată rotund spre exterior şi corpul uşor arcuit (fig. 6/1). Acest vas, lucrat din pastă foarte bună, de culoare cenuşie şi cu angobă lustruită la exterior, a fost prevăzut cu una sau poate chiar două torţi aplicate pe umăr, aşa cum o indică urmele de prindere a uneia dintre ele. Vasul a fost ornamentat cu nervură orizontală la baza gîtului şi cu două linii paralele adîncite care înconjurau vasul pe pîntecul lui, pînă în dreptul torţii sau a celor două torţi (?), unde aceste linii se întrerup.

3. Ceaşcă (înălţimea 11,4 cm, diametrul corpului 9 cm, diametrul gurii 7,5 cm, diametrul fundului 5,5 cm) cu profilul în S şi cu fundul plat este prevăzută cu o toartă uşor supraînălţată şi ovală în secţiune, trasă din buza vasului (fig. 6/2). Vasul respectiv a fost lucrat la roată, ca şi cele descrise mai sus, din pastă de culoare neagră, acoperit la exterior şi pe faţa interioară a gurii cu o angobă neagră cu luciu metalic la exterior, realizat probabil cu o paletă fină ale cărei urme se mai observă în unele locuri. Ca decor vasul are o nervură uşor reliefată, dispusă orizontal la baza gîtului, ca şi la vasul nr. 2, din pastă cenuşie fină descris mai sus.

4. *Oenohoe* păstrată fragmentar, înaltă de circa 14 cm, cu gura trilobată şi numărul lăsat; a fost lucrată din pastă fină de culoare galben-cărămizie lustruită la exterior. Vasul a fost ornamentat pe pîntec cu o bandă orizontală alcătuită din două linii subţiri paralele de culoare roşie, iar pe gît cu o bandă lată cu unele motive greu de definit în actuala stare de conservare a fragmentelor ceramice, pictate tot cu aceeaşi culoare roşie. În sfîrşit, o bandă de aceeaşi culoare conturează şi faţa interioară a buzei trilobate a aceluiaşi vas (fig. 5/4).

În afară de acestea, în pămîntul de umplutură al movilei s-au descoperit şi cîteva fragmente ceramice de la vase lucrate cu mîna, dintre care unele provin de la borcane mari, cu decor alveolar pe umăr (Fig. 5/3), zise „de tip hallstattian tîrziu" dar fără posibilitate de precizare cronologică.

Dacă pentru încadrarea unora dintre obiectele de podoabă din cuprinsul mormintelor, în special pentru pandantive sînt unele analogii, pentru cele trei vase ceramice fragmentare lucrate la roată, din categoria de pastă cenuşie fină şi neagră cu luciu la exterior, analogiile, care să ne permită şi o încadrare cronologică mai precisă, lipsesc deocamdată. Vasele din pastă fină descoperite aici pot fi incluse în marea grupă a ceramicii cenuşii geto-dacice ponto-dunărene de influenţă greacă, datată în secolele VI—IV î.e.n.[36]. Cît priveşte căniţa din pastă neagră cu luciu la exterior şi cu toartă supraînălţată care apare aici pentru prima dată lucrată la roată este binecunoscută prin exemplare lucrate cu mîna, aşa cum o dovedesc descoperirile de la Poiana-Nicoreşti[37]. Ca formă chiar şi ca decor, ea se apropie şi de unele exemplare de acelaşi tip, lucrate la roată, din pastă cenuşie, cu toartă supraînălţată şi fundul adesea inelar, descoperite în unele morminte de incineraţie plane şi tumulare din marea necropolă de la Zimnicea, care au fost datate larg, începînd

[36] Constantin Preda, „Thraco-Dacica", 3, 1982, p. 20

[37] R. Vulpe, SCIV, 2, 1951, 1, p. 180 şi urm. şi fig. 15/3—5. Referindu-se la una din cele trei căniţe (Fig. 15/4), cea mai apropiată de exemplarul nostru, autorul menţiona că „este frumos lustruit şi lucrat cu atîta îngrijire şi precizie, încît nu se poate şti dacă aparţine tehnicii cu mîna ori tehnicii la roată" (p. 186).

cu secolul al IV-lea şi pînă în secolul al II-lea î.e.n.[38], deci pe o perioadă foarte îndelungată. Ceea ce deocamdată se poate spune cu mai multă precizie este că, atît cănița din pastă neagră, cît și amfora sau cana mare, din pastă cenușie fină din cuprinsul movilei nr. 3 de la Cucuteni, ambele decorate la baza gîtului cu cîte o nervură în relief (fig. 6/1—2), provin probabil din același atelier ceramic geto-dacic și pot fi considerate contemporane între ele. Nu este exclus ca și strachina castron să provină din același atelier geto-dacic.

Cît privește cana mare, din pastă cenușie și cu buza ușor răsfrîntă și îngroșată rotund, ea pare să aibă unele similitudini mai ales în redarea rotunjită a buzei și elevată a gîtului, cu un exemplar tot din pastă cenușie, de dimensiuni mai mari și fără torți, descoperit în cetatea geto-dacică de pe dealul Cătălina de la Cotnari din apropiere, datată deocamdată la mijlocul sau chiar în a doua jumătate a secolului IV și în secolul III î.e.n.[39]

Relativ la încadrarea cronologică a acestui mare tumul, respectiv a mormîntului princiar din cuprinsul lui, în stadiul actual al cercetărilor, încă neîncheiate, e greu să ne pronunțăm categoric. Astfel, dacă am avea în vedere numai ceramica cenușie și cănița neagră analizate mai sus, inclusiv pandantivele de argint aurit, pentru care am prezentat unele analogii, am putea data acest monument funerar cel mai devreme la începutul secolului IV sau chiar la jumătatea sec. IV î.e.n. Dar, din inventarul acelorași morminte face parte și ceramica grecească de import, fragmentul de amforă tasiană și mai ales vasul fragmentar de tip *oenohoe* cu formă zisă *olpé* de factură ioniană sau Histria arhaică, care aici, în nordul Moldovei, nu permite o datare mai nouă de sfîrșitul secolului al V-lea î.e.n. La acestea se adaugă și unele elemente de construcție a tumulului, în primul rînd forma de pîlnie a incintei mari de piatră cu deschiderea spre sud-est care este identică cu acelea din lut și de dimensiuni mult mai mici din tumulii de nisip din punctele La Samova și La Beresche de pe grindul Caraorman (jud. Tulcea) și care, pe bază de ceramică grecească, au fost datați tot în secolul V î.e.n.[41]. Așadar, pînă la definitivarea cercetărilor arheologice în cadrul acestui mare tumul, opinăm pentru încadrarea lui cronologică aproximativ la sfîrșitul sec. V î.e.n.

De altfel, prezența unei ceramici negre și cenușii de factură traco-getică lucrată la roată, într-un astfel de monument princiar în a doua jumătate a sec. V î.e.n., ca cel de la Cucuteni, nu trebuie să mai surprindă acum. Se știe că în tumulii de la Bîrsești-Vrancea[42] și mai ales în cel de la Kruglik pe Nistru (raionul Cernăuți)[43], ambele descoperiri datate în a doua jumătate a secolului al VI-lea î.e.n., s-au aflat vase din pastă cenușie lucrate la roată, zise de factură sudică sau sud-tracică. De asemenea, în cuprinsul așezării geto-dacice de la Curteni-Valea Merilor (jud. Vaslui) s-a descoperit ceramică cenușie la roată datată, pe baza acelorași importuri grecești, în a doua jumătate a secolului VI și prima jumătate a secolului V î.e.n.[44].

În încheiere, cîteva considerații de ordin istoric sugerate de rezultatul acestor cercetări. Am arătat mai sus care sînt argumentele care ne-au determinat să precizăm atît apartenența geto-dacică cît și caracterul princiar al acestui monument funerar. Așa cum am arătat, el nu reprezintă aici ceva izolat, ci face parte dintr-un mare cîmp al tumulilor, probabil un adevărat „deal al regilor" geto-daci din această parte de nord-est a lumii traco-geto-dacice. Evident, talia diferită a tumulilor care se mai păstrează[45], sistemul lor de construcție, așa cum au demonstrat-o și rezultatele cercetărilor din tumulii nr. 1 și 3, arată că cei îngropați

---

38 A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 48 și fig. 35/3—4 ; 36/1—2, 7—8, 10—12, 38/1, 3

39 A. C. Florescu, *op. cit.*, p. 117 ; Silvia Teodor, *op. cit.*, p. 159. Vasul citat, inedit, aflat în colecția Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași ne-a fost semnalat de A. C. Florescu, autorul cercetărilor de la Cotnari, căruia îi mulțumim și pe această cale.

40 Marcelle F. Lambrino, *Les vases archaiques d'Histria*, București, 1938, p. 164 și urm., fig. 116, 117 b și planșa 7/7. Caracterul arhaic histrian al vasului oenohoe de la Cucuteni ne-a fost confirmat de Petre Alexandrescu. C-tin Preda și alți specialiști de la Institutul de Arheologie din București, cărora le mulțumim și pe această cale.

41 G. Simion, „Peuce", 2, Tulcea, 1971, p. 48 și urm. și pl. II—III

42 Sebastian Morintz, „Materiale", 3, 1957, p. 222

43 Galina I. Smirnova, „Arch. Rozhledy", 17, 1965, 1, p. 76 și urm.

44 Constantin Iconomu, „Dacia", N.S., 23, 1979, p. 88 și urm.

45 O fotografie aeriană ne-ar ajuta probabil să depistăm urmele și a celorlalte movile astăzi aproape dispărute de pe acest deal.

în aceste movile nu se aflau toţi în vîrful piramidei aristocraţiei geto-dacice locale. Totuşi, numărul mare al acestor tumuli aici, printre care se aflau şi unii de dimensiuni mari, sugerează ideea unei necropole princiare care acoperă o perioadă de timp mult mai îndelungată, pe care numai cercetările viitoare o vor putea preciza, cel puţin în parte.

Unde se afla centrul politico-administrativ, reşedinţa acestor basilei, nu ştim exact. Ştim doar că pe dealul Cătălina de la Cotnari, situat la numai 7 km în linie dreaptă spre nord de platoul Gosan de la Cucuteni, se află cetatea daco-getică datată în secolele IV—III î.e.n., dar mai probabil în sec. V—III. Tot acolo, în apropiere de Cotnari, la Scobinţi, sînt menţionate alte două cetăţi, una pe Dealul lui Vodă şi alta în punctul Basaraba, care n-au fost încă cercetate metodic [46]. De asemenea, o cetate geto-dacică se semnalează la Criveşti lîngă Tîrgu Frumos, la sud-vest de Cucuteni [47].

În afară de acestea, în imediata apropiere de dealul Gosan, în punctul Mlada s-a cercetat deja o aşezare geto-dacică de caracter sătesc cu două niveluri de locuinţe din secolul IV şi pînă în secolul II î.e.n. [48], iar ceva mai la nord, la circa 1,5 km, pe dealul Cetăţuia cu celebra aşezare neolitică s-a delimitat şi un strat cu urme de locuire geto-dacică din secolele IV—III î.e.n. [49]. Între cele două aşezări, pe dealul Laiu, la numai 500 m sud-vest de Cetăţuia, într-o zonă fără tumuli şi fără alte urme de locuire s-a descoperit marele tezaur princiar geto-dacic cu peste 2 kg obiecte de podoabă din aur din care se remarcă un coif de paradă frumos ornamentat, o brăţară mare şi un colan, precum şi alte piese de podoabă (butoni şi aplice diferite ca formă pentru piesele de harnaşament), care a fost datat de autorii studiului „vers les années 400 av.n.e" [50] şi nu „aproximativ în secolul IV" sau „au II-e siècle av.n.è.", două datări false şi contradictorii care ne-au fost atribuite pe nedrept de Dan Drăguş într-un scurt articol al său [51].

Aşadar, movila nr. 3 din marea necropolă tumulară cu morminte princiare geto-dacice de la Cucuteni, alături de celelalte descoperiri geto-dacice menţionate aici, în special tezaurul principar din apropiere, de pe dealul Laiu de la Băiceni şi cetatea de pe dealul Cătălina-Cotnari, alcătuiesc un complex unitar de descoperiri geto-dacice deosebit de importante în această zonă de nord-est a României *.

Cît de mare şi de puternică era formaţiunea politică geto-dacică atestată de descoperirile de la Cucuteni-Băiceni şi Cotnari nu ştim încă. În orice caz, ea depăşea cu mult cadrul unei simple formaţiuni tribale, era probabil o mare uniune de triburi geto-dacice, similară aceleia din Dobrogea care, la sfîrşitul secolului VI î.e.n. a opus rezistenţă marii şi puternicei armate a lui Darius I cu prilejul expediţiei împotriva sciţilor din 514—513 î.e.n. [52]. Pe bună dreptate se evidenţiază, în ultima vreme, puterea economică şi politică a geţilor în această perioadă veche care au contribuit la ridicarea Histriei în a doua jumătate a secolului VI şi prima parte a secolului V î.e.n., considerată una din etapele cele mai de seamă din istoria sa [53]. După opinia noastră este mai mult ca sigur că însăşi înfiinţarea coloniilor greceşti la Pontul Stîng a fost posibilă numai în condiţiile existenţei aici, în lumea traco-getică, a unor formaţiuni politice puternice, în frunte cu o aristocraţie capabilă să asigure coloniştilor greci atît existenţa cît şi buna desfăşurare a activităţii lor economice pe aceste meleaguri.

De altfel, vasul oenohoe, de factură arhaică histriană din mormîntul princiar de la Cucuteni, alături de celelalte piese de inventar, indică atît vechimea cît şi direcţia nordică a legăturilor comerciale ale Histriei cu aristocraţia geto-dacică de la nord de Dunăre, în special din Moldova, evident prin intermediul mixhelenilor.

Pătrunse mai de timpuriu şi în cantităţi relativ mici la început, produsele histriene de lux şi ale meşterilor locali, au fost urmate mai tîrziu, începînd cu jumătatea secolului IV

---

[46] A. C. Florescu, *op. cit.*, p. 104—105

[47] M. Petrescu-Dîmboviţa şi Marin Dinu, „Dacia", N.S., 19, 1975, p. 123

[48] Atilla László, „Arh. Mold.", 6, 1969, p. 66—90

[49] M. Petrescu-Dîmboviţa, *Cucuteni*, Bucureşti, 1966, p. 11, 20, 31

[50] M. Petrescu-Dîmboviţa şi Marin Dinu, *op. cit.*, p. 123

[51] Dan Drăguş, „Cercetări Arheologice", 3, Bucureşti, 1979, p. 337—338

* Exprimăm şi pe această cale toată consideraţia, Secretariatului Comitetului judeţean Iaşi al P.C.R., C.J.C.E.S. şi Consiliului popular judeţean Iaşi care, apreciind valoarea documentar istorică şi muzeistică deosebită a mormîntului tumular de la Cucuteni şi a cetăţii geto-dacice de la Cotnari-Cătălina, au luat măsuri urgente de protecţie şi conservare la faţa locului a celor două monumente geto-dacice care vor intra, în felul acesta, în circuitul de valori istorice şi turistice ale României.

[52] Herodot, IV, 93 şi V, 3 ; vezi şi Constantin Preda, *op. cit.*, p. 22

[53] Constantin Preda, *op. cit.*, p. 22

î.e.n. şi de moneda histriană, aşa cum o demonstrează tezaurele monetare de la Şuletea şi Buneşti-Avereşti (jud. Vaslui)[54], precum şi unele monede răzleţe de bronz, de la Vetrişoaia (Vaslui)[55] sau Doroşcani (com. Popeşti-Iaşi) unde s-a descoperit o didrahmă histriană[56]. Topografia lor demonstrează nu numai direcţia dar şi extinderea comerţului histrian, evidenţiindu-se, în acelaşi timp, progresele realizate de societatea geto-dacică din această perioadă.

În sfîrşit, cei doi tumuli cu morminte princiare de incineraţie de la Cucuteni, dintre care unul cu o construcţie monumentală deosebită, după rit şi ritual se înscriu în marea arie a mormîntelor princiare traco-getice ca cele de la Enisala în Dobrogea, Branicevo, Iancovo şi alte localităţi din nordul Bulgariei, tot cu morminte tumulare de incineraţie[57]. Este şi aceasta o dovadă atît a dezvoltării cît şi a unităţii lumii traco-geto-dacice, a cărei vatră permanentă în spaţiul carpato-danubiano-pontic şi balcanic este din ce în ce mai bine delimitat atît la noi cît şi în ţările vecine[58].

UN TUMULUS AVEC DES TOMBEAUX PRINCIAIRES DACO-GÉTIQUES

Résumé

Dans cette étude on a présenté les résultats partiels des recherches archéologiques effectuées dans les années 1979—1981 dans le tumulus (monticule) no. 3, le dernier, et le plus grand d'un groupe de trois tumulys (monticules) qui se trouvent sur la colline „Gosan", considerée comme un veritable Champ des tumuls située à l'extrémité Nord du village de Cucuteni.

Ayant 3,50 m de hauteur et le diamétre de 35 m, ce tumulus a été presqu entierement couvert par des dalles en pierre non-façconnées de calcaire local. Sous ce placage de pierres, au milieu, se trouve une grande enceinte ovale, en forme d'entonnoire, construite en pierre sur pierre (fig. 1), avec une ouverture vers le sud-est une sorte de porte dans la direction d'une voie d'accèe, flanquée par des âtres de feu, rituels à ce qu'il parait.

A l'interieur de cette grande enceinte, haute de 3,35 m, ayant le diamètre maximal de l'ouverture de 10 m et le mur plaqué à la base d'une file (d'une rangée) des dalles de pierre sur le chant on a decouvert quatre tombeaux d'incineration — un tombeau principal central (T. no. 4) et trois autres secondaires situés vers l'ouverture de l'enceinte, qui appartiennent probablement à des personnes sacrifiées, proches au défunct principal, pratique mentionnée par Herodot également. Le tombeau principal central a été protégé par une construction en pierre, sur laquelle on a déposé une grande quantité de pierre et de terre jusqu'au remplissage de 1, enceinte. L'inventaire des tombeaux est constitué par un collier de pendentifs bivalves en feuille d'argent doré (fig. 2/1—3 ; et des rassades en pôte calcaire encrustées de „perles" en verre (fig. 3/1—2 ; tout comme des vaisseaux de ceramique partiellement conservés (fig. 4/1—3) ; 5/1—2, 4 ; 6/1—12), tous travaillés a la roue et cassés selon le rituel pendant le festin funèraire.

Le caractère princiare du tombeau principal central et son appartenance ethnique géto-dace est assurée aussi par la construction monumentale a maçonnerie en pierre dans le sistème géto-dace, mais surtout par le rite de l'incineration et le rituel pratiqué, caracteristiques, selon Herodot, pour l'aristocracie du monde thraco-géto-dace.

On a fait les observations concernant la dinamique de la construction de ce tombeau funèraire qui, vu la ceramique grecque et son système de construction, a été daté vers la fin du V-e siècle. Il fait partie d'un complexe plus large de découvertes princiaires geto-daces de cette zone comme par exemple : la cité trouvée sur la colline „Cătălina" de Cotnari et le trésor des objets en or qui se trouve tout près de Băiceni, toutes en rapport probable avec une grande et puissante union tribale dont les chefs entretenaient des relations étroites avec les colonies grecques du Pont gauche et surtout de Histria, dont les influences et produits artisanaux arrivaient jusqu'au nord de la Moldavie au V-e siècle a.n.è déjà.

54 Bucur Mitrea, Comunicare prezentată la şedinţa Societăţii de Numismatică — filiala Iaşi din luna noiembrie 1982

55 Informaţii medic dr. Tudor Diaconescu la şedinţa de comunicări a Societăţii de Numismatică — filiala Iaşi din 5.XII.1982

56 Informaţii ing. Rudolf Calinca la aceeaşi şedinţă de comunicări ştiinţifice din 5.XII.1982

57 Dremsizova Tv., *op. cit.*, (vezi supra nota 13) ; I. T. Niculiţă, *Geti IV—III vv.do.n.e.v. Dnestrovsco-Karpatschih zemleah,* Kişinău, 1977, p. 63 şi urm.

58 Mircea Babeş, SCIVA, 30, 1979, 3, p. 327—345

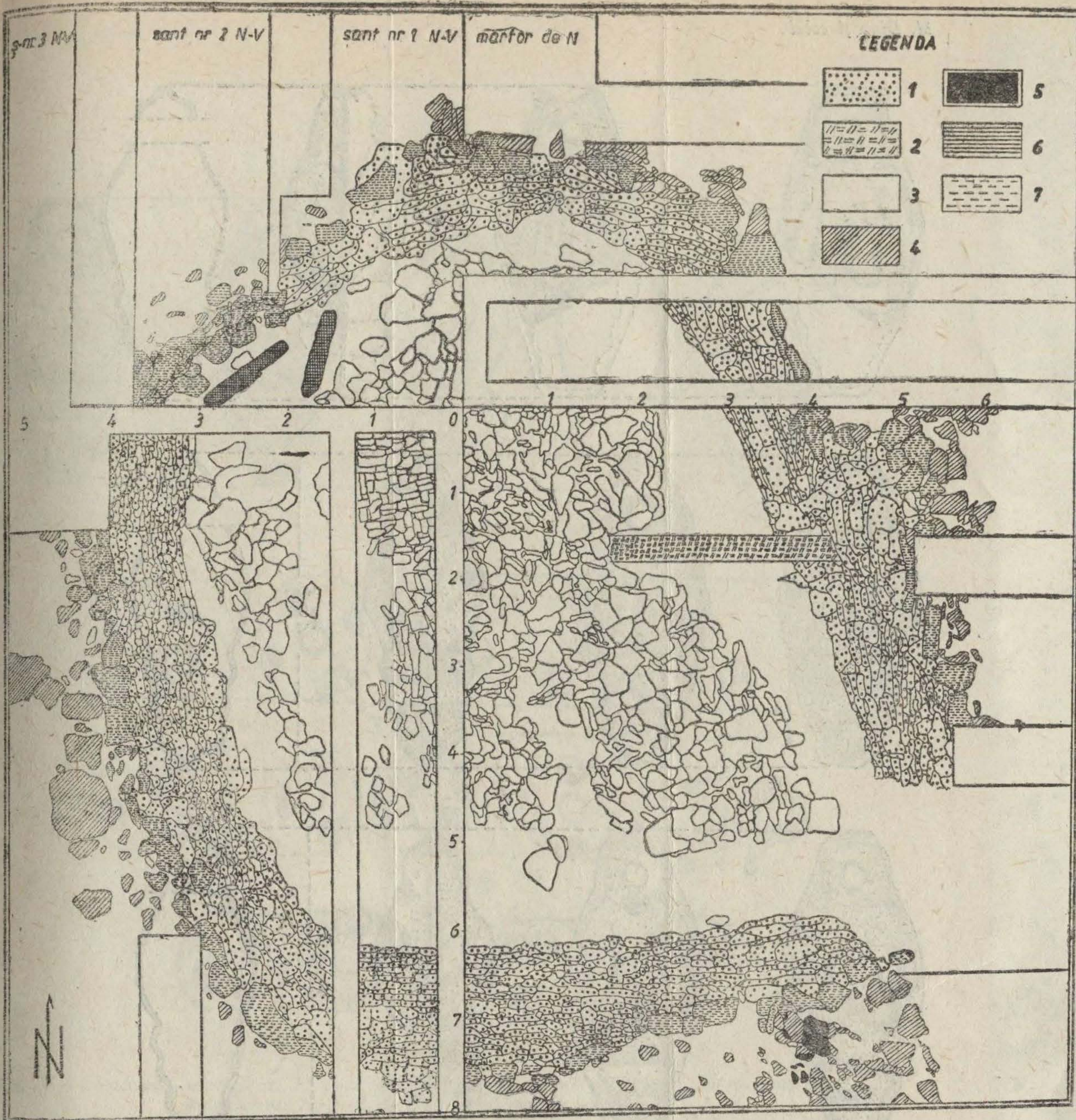

Fig. 1 — Cucuteni, movila nr. 3. Marea incintă ovală în formă de pîlnie din centrul ei; 1 — pietre din zidul incintei; 2 — martor cu profil din umplutura incintei; 3 — movila de piatră din interiorul incintei; 4 — pietre din placajul de la suprafaţa movilei; 5 — pietre cu urme de ardere, probabil vetre rituale; 6 — pietre pe cant de la baza zidului de incintă; 7 — pietre de la suprafaţa zidului de incintă

Fig. 1 — Cucuteni, le tumulus no. 3. La grande enceinte ovale en forme d'entonoire du centre. Legende de la figure 1; 1 — pierres du mur de l'enceinte; 2 — témoigne de profil du remblai de l'enceinte; 3 — le monticule de pierre de l'intérieur de l'enceinte; 4 — pierres du placage de la surface de tumulus; 5 — pierres aux traces de brûlage, des êtres rituels, probablement; 6 — pierres de chant de la base du mur de l'enceinte; 7 — pierres de la surface du mur de l'enceinte.

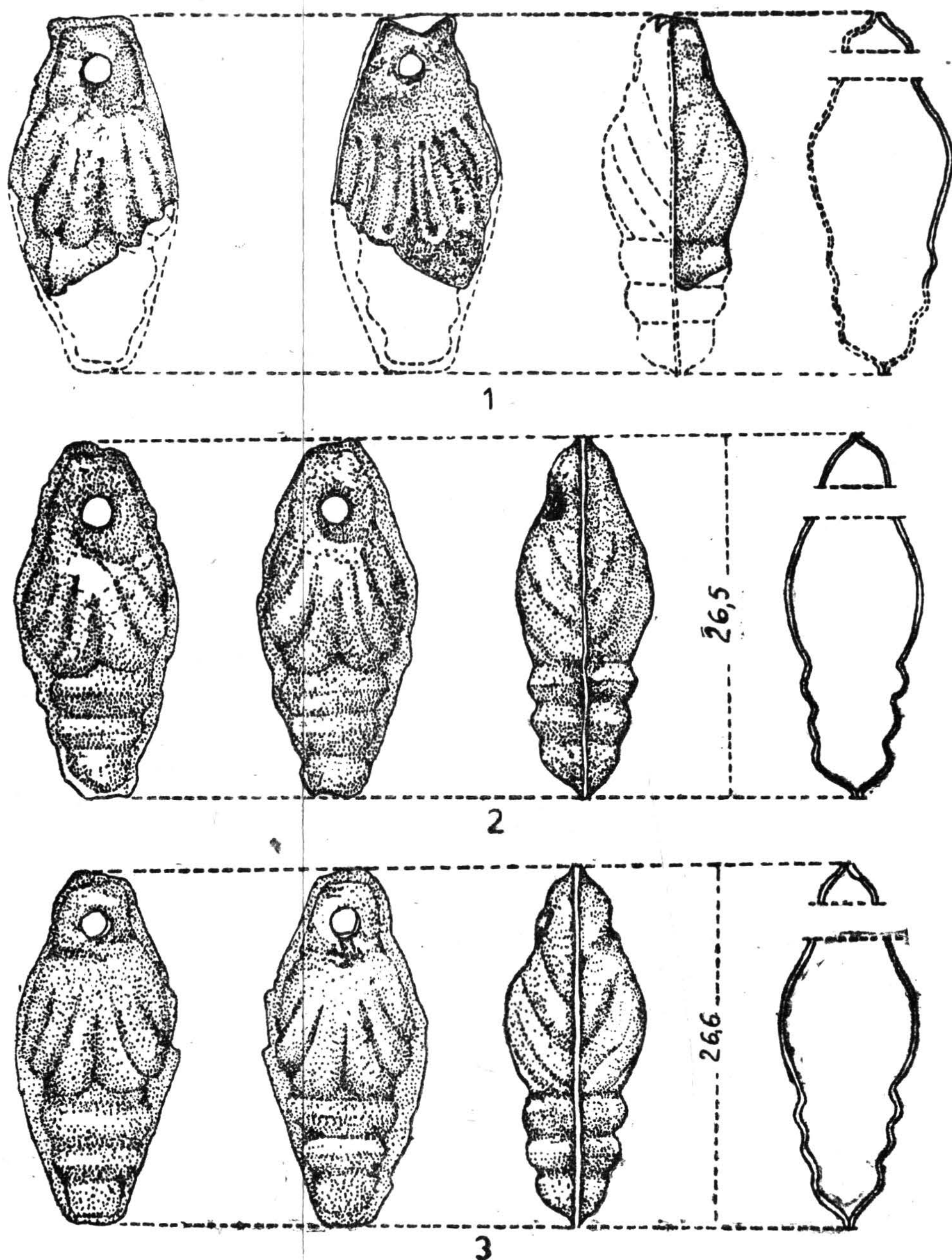

Fig. 2 — Cucuteni, movila nr. 3. 1—3, pandantive din mormîntul central (nr. 4)
Fig. 2 — Cucuteni, le tumulus no. 3. 1—3, pendentifs de la tombe central (no. 4)

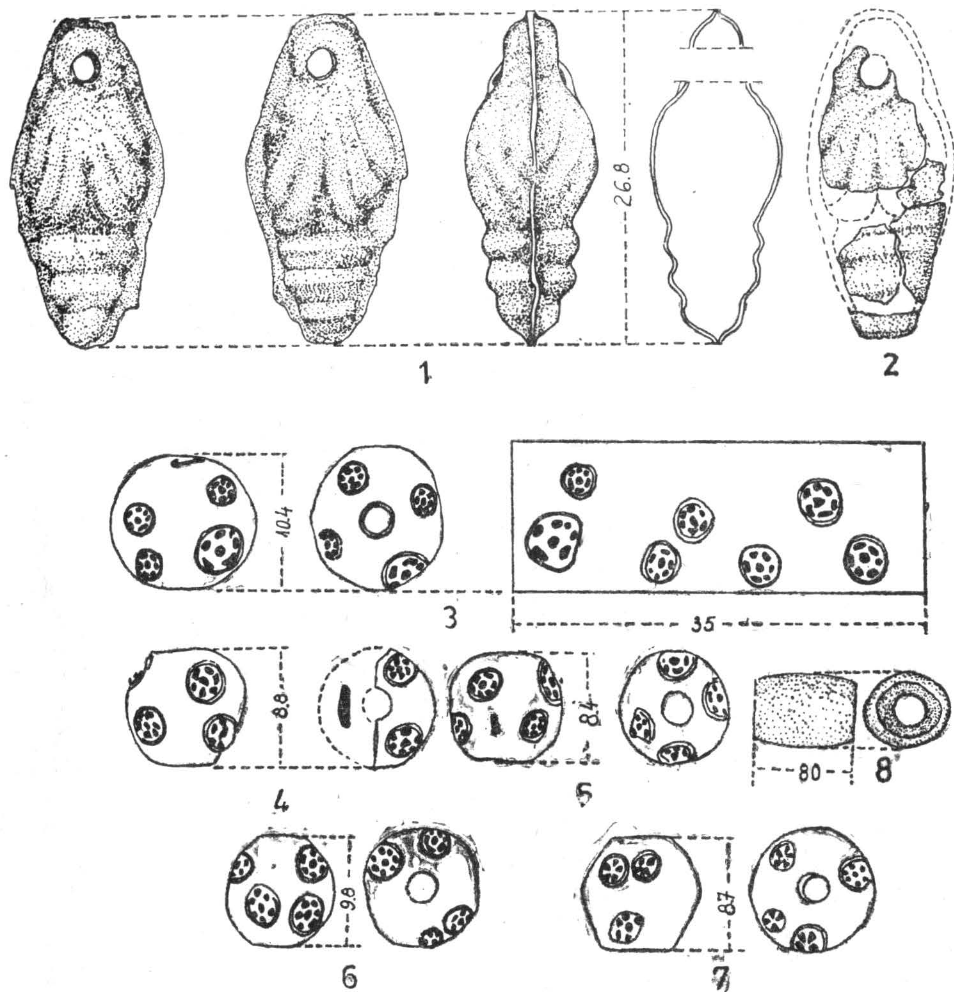

Fig. 3 — Cucuteni, movila nr. 3. 1—2, pandantive; 3—8, mărgele; 1, 8 din mormîntul secundar nr. 2; 2—7 din mormîntul central (nr. 4)

Fig 3 — Cucuteni, le tumulus no. 3. 1—2, pendentifs; 3—8, rassades. 1, 8 de la tombe secondaire no. 2; 2—7, de la tombe central (no. 4)

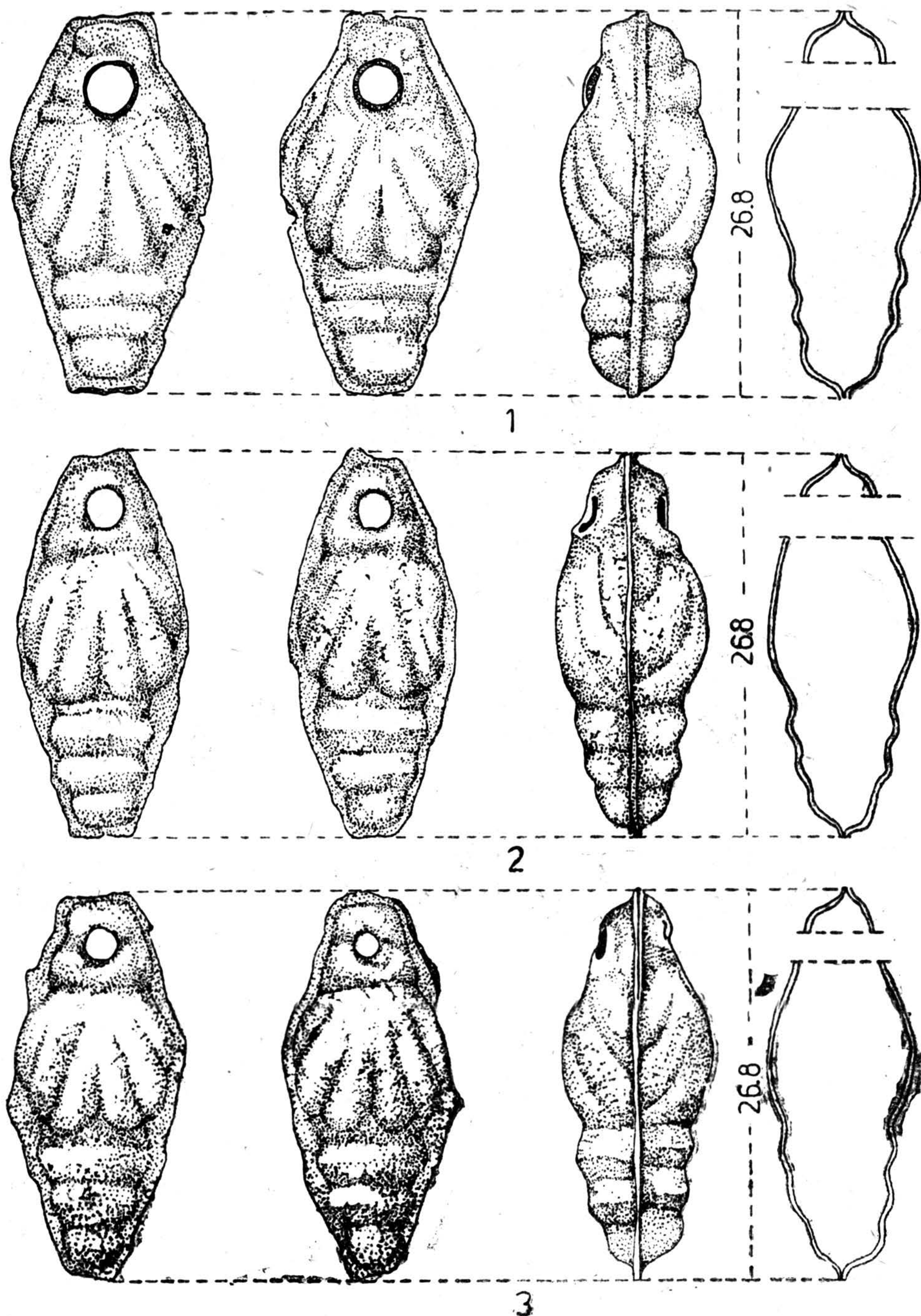

Fig. 4 — Cucuteni, movila nr. 3. 1—3 pandantive. 1—2 din mormîntul secundar nr. 2; 3, din mormîntul secundar nr. 1

Fig. 4 — Cucuteni, le tumulus no. 3. 1—3, pendentifs. 1—2, de la tombe secondaire no. 2; 3, de la tombe secondaire no. 1

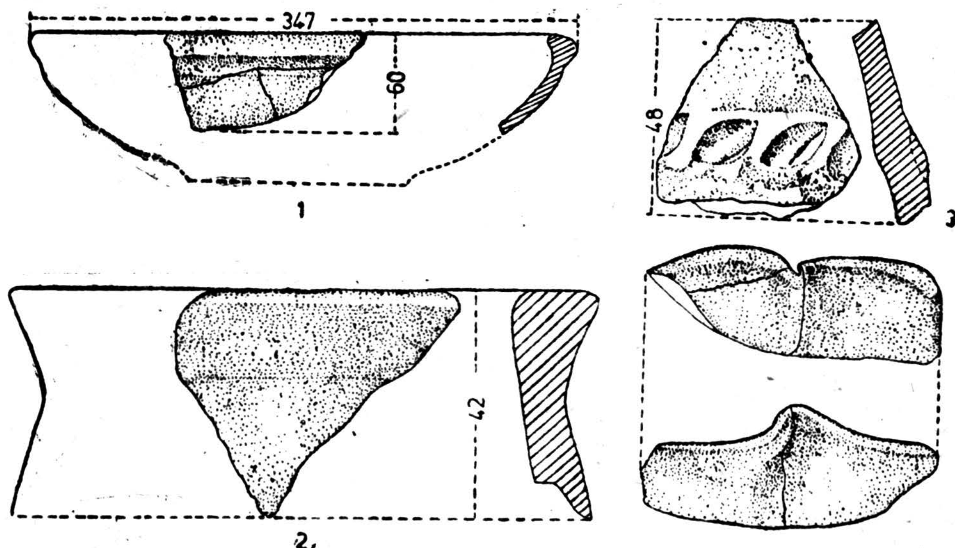

Fig. 5 — Cucuteni, movila nr. 3. 1 — fragment de strachină-castron din pastă cenuşie ; 2 — fragment de amforă ; 3 — fragment de vas lucrat cu mîna ; 4 — fragment de la gura trilobată a vasului de tip *oenohoe*

Fig. 5 — Cucuteni, le tumulus no. 3. 1, fragment d'écuelle-soupière en pâte grisâtre travaillé à la roue ; 2, fragment d'amphore greque ; 3, fragment de vase travaillé à la main ; 4, fragment de la bouche (l'ouverture) trilobée du vase greque de type *oenohoe*

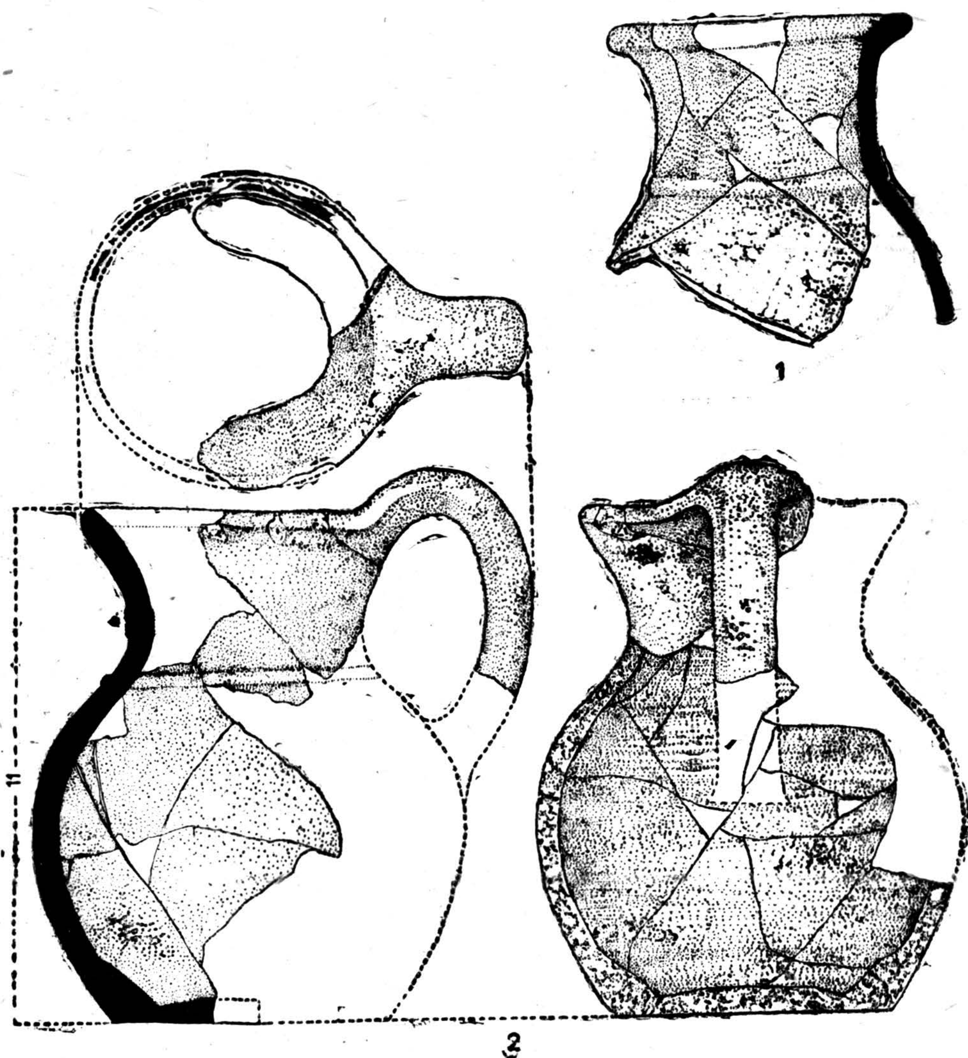

Fig. 6 — Cucuteni, movila nr. 3. 1 — partea superioară de la o cană din pastă fină, cenuşie. 2 — ceaşcă de culoare neagră, cu luciu la exterior, ambele lucrate la roată.
Fig. 6 — Cucuteni, le tumulus no. 3. 1, la partie supèrieure de la cruche en fine pâte, grisâtre travaillé à roue ; 2. cruchon travaillé à la roue en pâte noire polie à l'exterieur